

МИРО ВУКСАНОВИЋ (1944–2026)

СЛАВКО ГОРДИЋ

НА ТРАГУ ЧУДА СВЕТА И ЧУДА ЈЕЗИКА

После незаборавне комеморације, уприличене у Огранку САНУ пре двадесетак дана, тешко је данас и овде рећи нешто тачније, умније и присније о академику Миру Вуксановићу, нашем више-деценијском другу и сараднику. Зато ћу, трагом скоријих дневничких записа, уз понеку овлашну допуну, само додати гдекоји лични нагласак и непретенциозни увид о његовој свима нам знаној и упечатљивој личности, делу и деловању.

Све што нам се догађа има, по правилу, нимало случајан контекст и предисторију. Тако се и мени догодило да двадесет другог децембра под овим кровом у уводној дигресији казивања о једној књизи поменем недавно преминулог Здравка Шотру, Милослава Шутића, Мирка Зуровца и Бранка Баља. О избору имена одлучивала је, уз подразумевану вредност дела и јавног ангажмана, и тесна завичајна блискост. А шестог фебруара, нимало очекивано, поменутој скупини се придружио и Миро Вуксановић. Тог дана, на уобичајеном лаганом трчању травњаком између Балзакове и Бановић Страхиње, синула ми је изненадна и силовита помисао како је страх од општег бесмисла јачи него страх од смрти. После пола сата, на вратима стана дочекала ме супруга са тужном вешћу.

Никад, међутим, поуздано не знамо кад су знаци и предзнаци истинити, кад варљиви, а кад тек накнадно откривају свој смер и смисао. Тако се догодило да оне три моје странице посвећене потеским светлцајима у првим трима књигама Мировог дневника *Из дана у дан*, писане у августу и септембру минуле године а обја-

вљене у овогодишњој јануарско-фебруарској свесци *Лейојиса*, нису ничим наслућивале растанак с неуморним списатељем и изузетно предузимљивим културним прегаоцем током неколико деценија његовог радног века на важним и високим сомборским, новосадским и београдским адресама. Такође ни моје тадашње намене да једном изричитоје укажем на два лепа Мирова двојства нису имале ни примисао од некаквог опроштајног свођења рачуна. У једном од тих двојстава, како сам бар канио да покажем, Миро је у свим пословима ретка комбинација ентузијасте и перфекционисте. У другом пак двојству, примарно стваралачком, Миро демонстрира такође редак контрапункт руралног и урбаног, семољског и раванградског света и говора, поиздалека налик на тематска и експресивна двојства Матавуљева и Сремчева. Није тренутак за спор са *руљачима* и *ојагачима*, како би рекао Вук, који Вуксановићу цинично приписују грех семољизације српске књижевности, али је умесно бар подсетити како је једна хемисфера Мирове уметничке прозе и критичко-есејистичког и приређивачког прегалаштва окренута српском културном северу, Раванграду, Лази Костићу, Велку Петровићу, Милану Коњевићу. Надобудним трговцима будућношћу ваља рећи и како њихова опклада на постпостмодернизам и неоавангардизам превиђа, случајно или срачунато, управо оне Вуксановићеве креативне иновације које би им морале бити блиске. Он је, рецимо, а не они, показао како је, у духу Валеријево тврђење, „све предсказано у речнику”, или како, по речима другог једног Француза, нашег савременика (Едуар Лева), „речник личи на свет више од романа”, или како је, радовало нас то или не, данас фрагмент једина крилата птица, како би рекао Чарлс Симић.

Међутим, и срећом, импресиван Вуксановићев опус и веома богата његова критичко-интерпретативна рецепција чине да малобројни ниски ударци бивају запажени и упамћени тек као мушица у ћилибару, да се окористим Лесинговом и Крлежином досетком. А с новим читањима ће уследити и нови, компетентни и откривачки увиди, тако да ће приказ и попис замашне литературе из књиге *Земља обрасла речима* (2025) зацело временом добијати у висини и значају. Тада ће се, верујем, и акценат с Вуксановићеве лексичке меморије и инвенције – уз поштовање за тезу Миће Данојлића како „лексика пева с нама, за нас и без нас” – бар малчице померити ка његовој не мање фасцинантној синтакси, подједнако склоној гномски и каменорезачки тврдој реченици колико и оној дугој и распеваној, какав је случај с „причицом” (у *Семољ земљи*) о једној вијугавој долини, „причицом” која ће низом својих синтаксичких и интонационих завијутака и серпентина узналиковати

ономе о чему говори, показујући како створени свет стоји наспрам стварног света, или, тачније, на трагу чуда света и чуда језика.

Драги слушаоци и сабеседници, оставићемо наговештене лингвостилистичке и друге књижевнонаучне теме актерима нових округлих столова и тематских зборника, враћајући се примарно људској теми растанка са драгим бићем. У том смислу, рекао бих да свикнуто опште место о празнини која остаје за значајним човеком мање казује него што прећуткује. Јер, поготово у случају растанка с Миром Вуксановићем, умесније него о губитку и празнини било би говорити, песнички речено, о *миљу*, *обиљу* и *озбиљу* завештаних нам остварења и успомена.

Миље је, дакако, у најгешњем сродству с мировим доживљајем светлости, гласова и тишина родног краја, дочараних поетским „интерполацијама” и у превасходно документарној прози дневника *Из дана у дан*. Мотив завичаја, да и то кажемо, упркос скептичним опаскама Сиорана и Адорна, од којих је првом завичај тек *ујџојџа срца*, а другом не само да није *игила* већ има у себи и „нешто што је избегнуто”, у Вуксановићевом свету и говору свагда зрачи или ничим неосенченом радошћу или носталгичним жалом. Ти про-сјаји, у којима се хроничар обзнањује као песник, најлепша су места у његовом дневнику. Ту и тад застајемо над призорима кад је он „у високој шуми буковој, чуо како се вода у реци смеје”, што нас наводи на потрагу за сличним местом у посебно му драгим Андрићевим *Знаковима ѿред љуџа*, где чујемо воду која „сама себе пева”, да бисмо, потом, на прескок, послушали „глас тишине” коју аутор чује у телефонском разговору с драгим му људима из завичаја. Где је, како каже другде, при сваком доласку „заплуснут свежином и свим што свежина носи”, посебно се дивећи и радујући светлости – као нигде чистој и прозачној, која удружена с не мање чудесним аудитативним опажајима чини предео јединственим а његову слику „простором среће” (попут сродних стања духа у неких других писаца), ексламативно дочарану, уз друге сличне покликe, овим двама реченицама: „Нигде нема овакве светлости, ваздуха и воде. И нигде се тако упорно не слуша хук горе и хук воде, заједно.”

Само толико, у овом часу, о *миљу*. А *обиље* и *озбиље*? Безмало хиљаду властитих именица завичајне микросредине, проживљене и упамћене само у *Семољ земљи*, као да потврђује онај кључни оксиморонски парадокс Вуксановићевог света и говора: *обиље реткости!*

То *обиље* пак, осмотрено у целини опуса, белетристичког и дискурзивно-есејистичког, путописног, енциклопедистичког и уредничког, има размере зачуђујућег *озбиља*, ретког у нашој књижевности. Јер Миро није мировао само у ионако пребогатом

околу завичајних антропонима и топонима, већ су се у његовом видокругу наша и значајна имена, места и догађања како из повести црногорских угледника, посебно оних које портретише у *Српском биографском речнику*, већ – уз стожерна имена Вука, Његоша и Андрића – и стотине наших културно-књижевних стваралаца и посленика, што најбоље илуструје капитална „Антологијска едиција *Десет векова српске књижевности*”, чији је Миро био покретач и главни и одговорни уредник.

Ево, на самом крају, и мало личног осведочења о изблиза виђењу ширини и топлини Мирове духовне и историјске радозналости за судбину и ход кроз векове нашег народа. Желим, наине, само да подсетим како оне који су притискали Мира да више „србује”, тако и оне који су хтели да с њима дукљански „црногорчи” с колико је он искреног и култивисаног саживљавања на многим књижевним скуповима и тзв. промоцијама походио локалне знаменитости, махом херојске и страдалничке. Издвојићу само посете остацима родне куће Св. Василија Острошког, слава му и милост, обилазак великих гробаља у Поткозарју, где су, нажалост, дечје жртве остале непописане и неуписане у споменичке именике, те потресна суочења у спомен-домовима требињским, билећким и невесињским с именима и фотографијама палих бораца недавног одбрамбено-отаџбинског рата, кад је, посебно, мала невесињска средина дала болно несразмеран број жртава, махом јединаца. Ово су присећања на само неке, уз толике друге, непоменуте поводе и тренутке у којима је Миро Вуксановић – као, елиотовски речено, човек који трпи и дух који ствара – посведочио чисту и дубоку своју човечност, увек здружену с посебном зебњом и љубављу за свој народ.

(Беседа изговорена на комеморативном скупу посвећеном академику Миру Вуксановићу у Матици српској, 30. марта 2026)